

DOI: <http://dx.doi.org/10.29217/uujss.4>
Bu makale benzerlik taramasına tabi tutulmuştur.

TÜRKİYE'DE AHISKALI ÖĞRENCİLER TARAFINDAN AHISKA TÜRKLERİ ÜZERİNE YAZILAN TEZLER

Halida DEVRİŞEVA*
Leyla DERVİŞ**

Özet

Yetmiş seneyi aşkın bir süre boyunca sürgünde bulunan Osmanlı yadigârı Ahıska Türkleri, çeşitli sebeplerle halen ana vatanlarına dönememişlerdir. Türkiye'ye gelmeyi başaran küçük bir kısım Ahıskalı ise hayatın her alanında büyük zorluklarla mücadele etmek durumunda kalmıştır. Türkiye'deki akademisyenler tarafından, Ahıska Türklerinin tarihi ve onların karşılaştığı sorunları gündeme getirebilmek için birçok bilimsel çalışma yapılmaktadır. Bu çalışmalara Türkiye'ye 1995 yılından itibaren MEB (Milli Eğitim Bakanlığı), şimdi ise YTB (Yurt Dışı Türkler) vasıtası ile gelen Ahıskalı öğrenciler de önemli bir katkı sağlamaktadır. Ahıskalıların sürgüne maruz bırakılan atalarına yapılan bu insanlık dışı suça karşı kayıtsız kalmasını beklemek mümkün değildir. Bu nedenle muhtelif bölümlerde tahsilini sürdüren Ahıskalı öğrenciler, atalarının sürgün öncesi ve sürgün sonrası durumlarını, sosyal ve kültürel hayatlarını bilimsel yöntemlerle araştırıp inceleyerek tez ve makalelerde dile getirmeye çalışmaktadırlar. Böylelikle Ahıska Türkleri ile Anadolu Türklüğünün ortak tarihi geçmişine ve kültürüne ışık tutmuş olurlar. Ahıskalı öğrencilerin yazdığı tez ve makalelerin sayısı henüz istenen düzeyde olmasa bile, yine de bu Türkiye'ye uzun yıllar hasret kalan bu insanların kendilerini ifade etmek için yakaladıkları büyük bir şanstır.

Anahtar Kelimeler: Ahıska Türkleri, Ahıska Öğrencileri, Sürgün, Orta Asya.

THESIS ABOUT AHISKA TURKS WRITTEN BY AHISKA STUDENTS IN TURKEY

Abstract

The Ottoman's descendants Ahıska Turks, who have been in exile for over a period of seventy years, for different reasons, they did not return to their mainland, Turkey. A small part of the Ahıska Turks, who have managed to come to Turkey has had to struggle with great difficulties in every area of his life. There are many scientific studies carried out by the academicians in Turkey to bring to the agenda the history of the Ahıska Turks and their problems. These studies have been carried out in Turkey since 1995 by the Ministry of National Education, and now the Ahıska students who come to Turkey through YTB (Turks Abroad and Related Communities) also make an important contribution. It is not possible to expect that the descendants will be indifferent to this inhuman suicide on their ancestors. For this reason, Ahıska students who are continuing their education in various departments are trying to express their ancestors' pre- and post-exile situations, their social and cultural lives in theses and articles. In this way, the students have been shedding light on the common history and culture of Ahıska Turks and their brothers in Turkey at every opportunity. Although the number of theses and articles written by Ahıska students is not sufficient yet at the desired level, it is still a great chance to express themselves that these people who have longed for Turkey in years.

Keywords: Ahıska Turks, Ahıska Students, Relocation, Central Asia.

* Dr.Öğr.Üyesi., Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, halidadevrish@yandex.com

** Dr.Öğr.Üyesi, Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, leyladervis@akdeniz.edu.tr

Giriş

Ahıska Türkleri, 1944 yılının 14 Kasım'ında, kendi vatanları olan Ahıska bölgesinden, Stalin'in emri ile bir gecede hayvan vagonlarına doldurulup Orta Asya'ya sürgün edilmişlerdi.¹ 1989 yılına kadar dünya kamuoyunda Ahıska Türkleri hakkında hiçbir malumat bulunmamaktaydı. Bu husus Rusya tarafından yürütülmekte olan bilinçli bir politikanın tezahürüydü. Ancak 1989 yılı itibariyle Fergana'da Ahıska Türkleri ve Özbekler arasında vuku bulan feci olaylar vesilesi ile dünya kamuoyu Ahıska toplumunun varlığından haberdar olmuştu. Söz konusu olaylar esnasında çok sayıda can ve mal kaybına uğrayan Ahıskalılar birkaç gün içinde yeniden Rusya'nın uzak bölgelerine sürgün edilmişlerdi.² Bu onların ikinci kez sürgüne maruz bırakılmalarıydı. İşte bu söz konusu istenmeyen hadiseler nedeniyle dünya kamuoyunun gündemine gelen Ahıskalıların kimliği ve Orta Asya'ya nasıl geldikleri konusu merak uyandırır hale gelmiştir.

SSCB'nin dağılması ardından, 1944 yılında Orta Asya'ya sürgün edilen Ahıska Türklerine eğitim alanında yardım edebilmek için bir fırsat doğmuştur. Sürgün edildikleri ülkelerde farklı sebeplerden dolayı uzun yıllar yükseköğrenim kurumlarında eğitim alamayan Ahıska Türklerinin çocuklarına, burslu olarak Türkiye'de eğitim hakkı verilmiştir. Bu vesile ile Ahıskalı öğrencilerin Türkiye Cumhuriyeti'ne gelişi ilk kez 1995 yılında gerçekleşti. Çocuklarının Türk kültürü çerçevesinde iyi bir eğitim almasını isteyen Ahıska Türkleri, Türkiye'nin bu girişiminden ziyadesiyle memnun olduklarını dile getirmişlerdir. Yıllar boyu Türkiye'de bulunmayı hayal bile edemeyen Ahıskalılar, artık çocuklarının bu ülkede eğitim alabilecek olmalarından ötürü büyük bir sevinç ve heyecan duymaktalardı.

Türkiye'de yükseköğrenimin her kademesinde faaliyet gösteren Ahıskalı öğrenciler için en önemli görev çalışma sahalarını ellerinden geldiği ölçüde içinden çıkmış oldukları toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde belirlemektir. Zira bilinçli olarak yurtsuz bırakılan, öz kültüründen ve tarihinden mahrum kalan Ahıskalıların öncelikle kendi tarihi geçmişlerine ışık tutacak, kültürlerini dünyaya tanıtacak çalışmalara ihtiyacı bulunmaktaydı. Çalışmaların birer birer ortaya çıkması ile görüldü ki, 73 yılı aşkın bir süre boyunca vatanlarından uzak tutulan Ahıskalılar, onca eziyete rağmen benliklerini ve öz kültürlerine olan muhabbetlerini büyük oranda korumuşlardı. Bu süre zarfı boyunca çok zor şartlarda yaşamlarını idame ettirmek zorunda kalan Ahıskalılar maruz bırakıldıkları sürgünlere ve siyasi baskılara göğüs gererek Türklüklerinden hiçbir şey kaybetmediklerini bu çalışmalar sayesinde ortaya koyma fırsatı yakalamışlardır. Çalışmalarda göze çarpan bir diğer husus da bu insanların uzun yıllar yaşadıkları ve yüreklerinde bir ateş misali kora dönüşen vatan hasretleriydi.

Yukarıda dile getirdiğimiz gibi 1995 yılından itibaren Türkiye'de tahsil görmeye başlayan Ahıskalı öğrencilerin, kendi kültürleri ve tarihi üzerine akademik formatta bir takım çalışmalar ortaya koyduklarını görmekteyiz.³ Çalışmaların analizini yapabilmemiz için söz konusu çalışmalar arasında birkaç tanesini yazılış yıllarına göre incelemeliyiz. Mesela:

* Yrd.Doç.Dr., Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, halidadevrish@yandex.com

** Yrd.Doç.Dr., Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, leyladervis@akdeniz.edu.tr

¹ Buntürk, Seyfettin (2007), *Rus Türk Mücadelesi'nde Ahıska Türkleri*, Berikan Yayınevi, Ankara, s. 197

² Bkz.: Zeyrek, Yunus (2006), *Ahıska Araştırmaları*. Kozan Ofset Yayınları, Ankara; Buntürk, Seyfettin (2007), *Rus Türk Mücadelesi'nde Ahıska Türkleri*, Berikan Yayınevi, Ankara.

³ Bkz. Ekler bölümü

1. Şakirov, Rasim (2004), *Ahıska Türkleri ve Ahıska Türkleri'nin Basında Yer Alışı*, Basılmamış Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Yrd.Doç.Dr. Ayşe KONCAVAR, Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo-Televizyon ve Sinema Bölümü, İstanbul, 62 s.

Şakirov R. tarafından 13 sene evvel keleme alınan bu çalışma iki ana bölümden ve birçok alt bölümden oluşmaktadır. Yazar, Ahıska Türklerinin tarihçesini, Ahıskalılarla ilgili olayları ve 2004 yılına kadar, Ahıska Türklerinin basında ve dünya kamuoyunda nasıl yer aldığını araştırmıştır⁴.

Bu çalışmanın Ahıska tarihi açısından önemini asla yabana atamayız. Zira 1989 yılına kadar dünya kamuoyunun duyarsız kaldığı Ahıska Türkleri çoğu kere bir Türk topluluğu olmaktan ziyade “Meshet” adı ile anılarak bazı gerçeklerin üstü örtülmek istenmiştir. Şakirov, Ahıska Türkleri ile ilgili o zamana dek kaleme alınan tüm basın külliyatından bizi haberdar etmektedir. Çalışmada dergi, gazete, kitap ve Ahıskalılar hakkında çekilen belgesel ve sinema filmleri üzerinde de durulmuştur.

2. Devrisheva, Fatima (2006), *Ahıska Türkleri (Sözlü Kültür Bağlamında)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Prof.Dr. Hasan ÖZDEMİR, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara, 283 s., YÖK No. 186088.

Bu çalışmada Ahıska Türklerin sadece sözlü gelenekte yaşatılan şifahi kültürü, kökenleri, vatanlarından ayrıldıkları zaman sürgüne gönderildikleri bölgeler, sürgün sebepleri, gelenek ve görenekleri ele alınmıştır. Ayrıca, eser sürgüne uğrayan Ahıska Türkleri tarafından destek verilerek yazılmıştır. Yazar, Kazakistan'ın birçok il ve köyünü gezerek, yapılan esnek mülakatlar sonucunda, sürgünü bizzat gören, eski vatanlarındaki hayatlarını hatırlayan ve tüm yönleriyle anlatan yaşlı Ahıska Türklerinin anlattıkları sayesinde eşsiz bilgilere ulaşmıştır⁵.

Çalışma, Ahıska tarihi açısından son derece önemli bir yere sahiptir. Çalışmayı önemli hale getiren başlıca husus ise Ahıskalıların yalnızca şifahi gelenekte yaşattıkları sözlü kültür miraslarının bu vesile ile kayıt altına alınması olmuştur. Ahıskalıların nesilden nesile aktardıkları masallar, destanlar, şiirler, şarkılar ve atasözleri, atalarından çocuklarına ve torunlarına intikal eden devasa birer kültür hazinesidir. Bununla beraber, Devrişeva, Ahıskalıların dramını, hazır kaynaklardan ziyade, o olayları yaşayan ve yapılan haksızlıklara bizzat şahit olan insanlardan dinleyerek, kendisi bir tarihe not düşmüştür. Zira gün geçtikçe sürgün edilen Ahıska Türklerin yaşlıları hayata gözlerini yumarak yaşadıklarını ve gördüklerini ifade edemeden ebediyete intikal etmek zorunda kalkmaktaydılar. Bu nedenle, onları dinlemek, anlamak, gerekli analizleri yaparak gerçeği ortaya çıkarmak ve yaşadıklarını kaleme almak, Ahıska halkı ve Türk dünyası açısından paha biçilmez ölçüde önemli bir kültür hizmetidir.

⁴Şakirov R., (2004). *Ahıska Türkleri ve Ahıska Türkleri'nin Basında Yer Alışı*, Basılmamış Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Yrd.Doç.Dr. Ayşe KONCAVAR, Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo-Televizyon ve Sinema Bölümü, İstanbul.

⁵ Devrisheva F., (2006). *Ahıska Türkleri (Sözlü Kültür Bağlamında)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Prof.Dr. Hasan ÖZDEMİR, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara, 283 s., YÖK No. 186088.

3. Bayramov, Firiddin (2007), *Ahıska Türklerinin Anayurda Dönüş Mücadelesi ve Fergana Olaylarının Türk Medyasına Yansıması*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Doç.Dr. Murat ÖZGEN, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, İstanbul, 117 s., YÖK No. 219716

Üç bölümden oluşan bu çalışmada Ahıska Türklerinin tarihi, günümüzde mevcut olan bilimsel kaynaklardan faydalanılarak ortaya konulmuştur. Ayrıca, Ahıska bölgesinde yaşanan tarihi süreç ve gelişmeler, sürgün ve sürgün sonrası olaylar tüm gerçekleri ile kaleme alınmıştır. 1944 yılından sonra Ahıska Türklerin ana vatanlarına dönüş mücadelesine ayrıntılı şekilde yer verilmiştir. Bu bilgileri elde etmek için çeşitli arşiv belgelerinden yararlanılmıştır. Bununla beraber 1989 yılında Fergana vadisinde yaşanan korkunç olaylar sonrasında, Ahıska Türklerin başına gelen ikinci sürgün hadisesi, tüm ayrıntıları ile dönemin dünya ve Türk basınından da faydalanılmak suretiyle ortaya konulmuştur⁶.

Bayramov'un tezinde ilğimizi çeken en önemli husus, Ahıska Türkleri sorunun medya boyutunu ortaya koyması olmuştur. Daha evvel bu konuda yapılmış bu minvalde bir çalışmanın bulunmuyor olması esere orijinallik katmaktadır. Yazarın tespitleri sonucunda, Ahıska halkının gerek yabancı basında ve gerekse de Türk basınında ne ölçüde yer aldığını gözlemlemekteyiz. Bu bağlamda da 72 sene boyunca sürgün hayatı yaşayan Ahıska Türklerinin söz konusu yayın organlarında gerektiği kadar yer almadıklarını söylemek durumundayız. Diğer yandan yazarın Ahıska Türklerin sorunlarını çözmek için öne sürmüş olduğu yeni düşünce ve fikirlerin de kayda değer olduğunu söyleyebiliriz.

4. Ragibova, İlmira (2008), *Kırgızistan'da Yaşayan Ahıska Türklerinin Folkloru*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Doç. Dr. Zekeriya KARADAVUT, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halk Bilimi, Konya, s.153, YÖK No. 281797

Ahıskalı öğrencilerin ortaya koymuş olduğu bir başka çalışma da Ragibova İ. tarafından 2008 yılında kaleme alınan *Kırgızistan'da Yaşayan Ahıska Türklerin Folkloru* başlıklı çalışmadır. Beş bölümden oluşan çalışmada, Kırgızistan'da yaşayan Ahıska Türklerinin folkloruna ağırlık verilmiştir⁷.

Yazar bu çalışma çerçevesinde Ahıska Türklerinin zengin kültürünün ve halkın yarattığı sözlü eserlerin bir derlemesini yapmayı hedeflemiş ve bu konuda bizlere değerli bilgiler sunmuştur. Ragibova çalışmasında, Anadolu insanının bir uzantısı olan Ahıska Türklerinin dede ve nineleri vasıtasıyla nesilden nesile aktarılan çok değerli ninni, mâni, türkü ve ağıtlarına önemli bir yer ayırmıştır. Halk arasında dinlenip kaleme alınan atasözleri, bilmece ve tekerlemeler ise, Ahıska halkının yıllarca yaşadıkları ve gördükleri olaylar sonucunda tebarüz eden dünya görüşünü ortaya koyar mahiyettedir. Elde edilen veriler onların iç ve dış dünyasının tüm gerçeklerini yansıtarak, çalışmaya ayrı bir değer katmaktadır. Bununla beraber çalışmada Kırgızistan'da yaşayan Ahıskalıların sürgün sonrasında devam

⁶ Bayramov F., (2006). *Ahıska Türklerinin Anayurda Dönüş Mücadelesi ve Fergana Olaylarının Türk Medyasına Yansıması*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Doç.Dr. Murat ÖZGEN, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, İstanbul, 117 s., YÖK No. 219716

⁷ Ragibova İ., (2008). *Kırgızistan'da Yaşayan Ahıska Türklerinin Folkloru*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Doç. Dr. Zekeriya KARADAVUT, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halk Bilimi, Konya, s.153, YÖK No. 281797

ettirdikleri adet, gelenek ve mutfak kültürlerine de ayrı bir yer ayrılmıştır. Görüldüğü üzere bu çalışmanın en büyük hedefi, Ahıska kültürünün incelenmesi ve Türk dünyasına tanıtılmasıdır.

5. Devrisheva, Fatima (2010), *Kazakistan'da Ahıska Türklerinin Sosyal-Kültürel Yapılarındaki Değişmeler*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Prof.Dr. Ufuk TAVKUL, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Ankara, s. 254, YÖK No. 278498.

Ahıska Türkleri ile ilgili diğer bir çalışma, 2010 yılında Devrisheva F. tarafından kaleme alınmıştır. Bu çalışma çerçevesinde Kazakistan'daki Ahıska Türkleri ve onların sürgün edilmelerinden itibaren yaşadıkları sosyal ve kültürel değişimlerin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultudaki saha araştırması ise Kazakistan'ın güneyinde, Almatı civarında ikamet eden Ahıska Türklerin yardımları ile gerçekleşmiştir⁸.

Bu çalışma ile günümüzdeki Ahıska Türklerinin yaşayışları dikkate alınarak, onların Gürcistan'dan sürgün edilmeden önceki ve Kazakistan'a gelmelerinden sonraki sosyal-kültürel hayatlarını mercek altına alınmış, bu süreç esnasında ne gibi değişimlerin yaşandığı konusu üzerinde durulmuştur. Çalışmanın ana çerçevesi oluşturulurken yapılan mülakatlarda, Ahıska'dan sürgün edilmiş ve eski vatanlarındaki hayatlarını tüm yönleriyle hatırlayan Ahıska Türklerine öncelik verilmiştir. Elde edilen veriler ışığında, Ahıskalıların gündelik hayatı ele alınarak, geçen zaman içinde sosyal ve kültürel açıdan yaşanan değişimlere değinilmiştir. Çalışma kapsamında en dikkat çeken mülakatlar, sürgün sonrası ana vatanlarını ziyaret etme fırsatı bulan Ahıskalılar tarafından verilmiştir. Çalışmanın Ahıska tarihi ve kültürüne bırakmış olduğu en önemli katkı ise; sürgün öncesi Ahıska toplumunu ortaya koyması ve yıllarca farklı kültürlerle yaşamalarına rağmen ne sosyal ne de kültürel açıdan öz kültürlerinden bir şey kaybetmemiş olduklarını ortaya koyması olmuştur. F. Devrisheva'nın bu çalışması, Ahıska Türklerinin sürgün edildikten sonra kendi kimliklerini kaybetme uğruna büyük bir hassasiyet gösterdiklerini kanıtlar niteliktedir.

6. Halidov, İslam (2011), *Ahıska Türklerinin Uluslararası Örgütler Nezdindeki Temasları*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Prof.Dr. Alaeddin YALÇINKAYA, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Sakarya, s. 115, YÖK No. 296101.

Halidov İ. tarafından kaleme alınan bu çalışmada, Ahıska Türklerinin, asıl vatanları olan bugünkü Gürcistan Cumhuriyeti toprakları içinde kalan ve Türkiye ile sınır komşusu olan, Ahıska, Ahılkelek, Aspinza, Adıgön ve Bogdanovka ilçelerinden 1944 yılındaki sürgün sonrasında çıkartılmaları süreci anlatmaktadır. Bu halkın günümüzde Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Azerbaycan, Türkiye, Rusya Federasyonu, ABD ve Gürcistan'da dağınık olarak yaşamak zorunda bırakıldıkları ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır⁹.

⁸ Devrişeva F., (2010). *Kazakistan'da Ahıska Türklerinin Sosyal-Kültürel Yapılarındaki Değişmeler*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Prof.Dr. Ufuk TAVKUL, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Ankara, s. 254, YÖK No. 278498.

⁹Halidov İ., (2011). *Ahıska Türklerinin Uluslararası Örgütler Nezdindeki Temasları*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Prof.Dr. Alaeddin YALÇINKAYA, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Sakarya, s. 115, YÖK No. 296101.

Ayrıca, çalışmada, Ahıska meselesinin ortaya çıkmasında önem arz eden hususlar tarihsel bir süreklilik gözetilerek ele alınmıştır. Ahıska meselesinin günümüzde dahi çözümlenemeyişinde önemli bir etken olan etnik kimlik konusunda, her iki tarafında iddiaları tarafsız olarak incelenmiş, özellikle fikir ayrılıklarının yoğunlaştığı hususlar üzerinde durmuştur. Bununla beraber, dünden bugüne Ahıska meselesinin başlangıcını teşkil eden 1944 Stalin sürgünü ile 1989 Fergana Olaylarının gerçek ve görünürdeki sebepleri, dönemin SSCB politikaları ışığında değerlendirilmiş, sonuçları ve bugüne yansımaları ele alınarak, Ahıska Türklerinin sürgün sonrası sosyo-politik ve demografik yapıları incelenmiştir. ABD'nin 2005 yılından itibaren yürürlüğe koyduğu ve Krasnador'da yaşayan Ahıska Türklerinin ABD'ye göç etmesini öngören proje anlatılmıştır.

7. Ağaoğlu Zeynettin (2011), *Eski Sovyetler Birliği Cumhuriyetlerinden Türkiye'ye Göç Eden Ahıska Türklerinin Göç Koşulları ve Sorunları:Yenibosna Örneği*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Yrd.Doç.Dr. Nurcan ÖZGÜR BAKLACIOĞLU, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul, 152 s., YÖK No. 280034

Ağaoğlu'nun kaleme aldığı bu çalışmada, 1992'den sonra Ahıska Türklerinin eski Sovyetler Birliği ülkelerinden Türkiye'ye yapmış oldukları göçler konu edilmiştir. Çalışmada esas itibariyle Türkiye tarafından 1992-1993 tarihlerinde gerçekleştirilmiş olan Ahıska Türklerinin iskânlı göçü anlatılmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'ye gelen ilk Ahıska Türklerinin Iğdır ilinde iskân edildiği ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmiştir. Ayrıca, 1992 yılında başlayan bu ilk göçün vuku bulmasında, 1989'da Fergana'da meydana gelen olaylar esnasında Ahıska Türklerinin uğramış oldukları haksızlıkların gerekçe teşkil ettiği üzerinde durulmaktadır. Bu tarihten itibaren göç eden Ahıskalılar, serbest olarak Türkiye'ye nasıl yerleştiklerini tüm ayrıntılar ile okuyucuların dikkatine sunmaktadırlar.

Bununla beraber, bu çalışmada ışığında günümüzde Ahıska Türklerinin serbest olarak göç edip yerleştikleri illerin başında Bursa, İstanbul ve Antalya'nın geldiğini söyleyebiliriz. Ayrıca, Ahıskalıların Türkiye'ye göç etme sebepleri arasında, buldukları ülkelerdeki siyasi, ekonomik ve kültürel nedenlerin rol oynadığı dile getirilmektedir. Çalışma sonucunda elde edildiği verilere göre, Türkiye'ye göç eden Ahıska Türklerinin karşılaştıkları başlıca sorunlar, ikamet alma, çalışma izni, sosyal güvence ve en önemlisi vatandaşlıktır. Yazarın Ahıska Türklerinin günümüzdeki sorunlarını ve karşılaştıkları problemleri gündeme getirmesi, Ahıskalılar açısından büyük önem taşımaktadır.

8. Olieva, Alfira (2012), *Ahıska Türkleri ve Temel Söz Varlığı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Prof.Dr. Hülya KASAPOĞLU ÇENGEL, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara, 144 s., YÖK No. 350233.

Olieva'nın 2012 yılında kaleme aldığı bu çalışmada Ahıska Türklerinin nereden geldikleri, kökenleri, gelenek ve görenekleri, sadece şifahi gelenekte yaşatılan sözlü kültürleri ve söz varlıkları araştırılmak suretiyle Türkoloji dünyasının dikkatine sunulmuştur. Bu çalışma da yine Ahıska tarihi ve kültürü bakımından mühim bir yere sahiptir. Zira bu bilgilerin kayıt altına alınması sayesinde bundan sonraki nesillere daha kolay aktarılmasının

önü açılmıştır. Eserde ayrıca, Ahıska Türklerinin söz varlığı incelenmiş ve Ahıska Türkçesinin deneme sözlüğü de yer almıştır¹⁰.

Çalışmanın sözlük kısmında Ahıskalılarının gündelik hayatlarında konuştukları 1700 kelime ele alınmıştır. Bu kelimelerin Türkiye Türkçesindeki karşılıkları ve Rusça çevirilerine de yer verilmiştir. Bu çalışma esnasında ele alınan Ahıskalılarının sözlü kültürü, bize Ahıska Türklerinin Anadolu Türkçesinin “Ahıska ağızı” denilen şekliyle konuştuklarını göstermektedir.

9. Dadayev, Azad (2013), *Osmanlı Devleti-Çarlık Rusya Sınırında ve Sovyetlerin Sürgün Politikasında Ahıskalı Türkler*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Prof.Dr. İsmail S. ÜSTÜN, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, İstanbul, 155 s., YÖK No. 336274

Dadayev A. çalışmasında, Birinci Dünya Savaşı esnasında Ahıska Türklerinin vaziyeti kaleme alınmıştır. Ayrıca, asırlar boyu Osmanlı bayrağı altında yaşayan bu halkın, 16 Mart 1921’de imzalanan Moskova Antlaşması’yla yaşadıkları Ahıska bölgesi ve Batum’un Sovyet Gürcistan’ına bırakıldığını görmekteyiz. Yazar, Ahıskalılarının Sovyet hâkimiyeti altında kaldığı sürece, hep yaşam mücadelesi verdiklerini ve çeşitli işkencelere maruz bırakıldıklarını dile getirmektedir.

10. Ramadanova, Sabina (2014), *Antalya’da Yaşayan Ahıska Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Yrd.Doç.Dr. Gökhan V. KÖKTÜRK, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Antalya, 98 s., YÖK No. 399516.

Bu çalışma Ahıska Türklerinin geçmişinden ziyade günlük yaşantısını yansıtmaktadır. Sürgünden 60 sene sonrasında Türkiye’ye kavuşabilmiş ve Antalya şehrinde yerleşmiş Ahıskalılarının durumu ele alınmıştır. Ayrıca, bugün Antalya’da yaşayan Ahıska Türklerinin yeni bir yaşam kurma süreci, içinde buldukları sosyo-kültürel yapıya uyum sorunları ve yaşanan göçün toplumsal yapı üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Bu amaçla göçe birebir şahit olan ve göç sonrasında izlerini taşıyan ve Antalya’da yaşayan Ahıska Türkleriyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yazar çalışma sonuçlarını Weberyen bir bakış açısı ile ele alarak göç, ırk ayrımcılığı, sosyal kapanma, asimilasyon korkusu ve sosyal dayanışma ve kayıpların yarattığı üzüntü başlıkları altında incelemiştir¹¹. Çalışma çerçevesinde ele alınan tüm mülakatlar Antalya şehrinde yaşayan Ahıska Türkleri ile gerçekleştirilmiştir. Bunun sebebi de, 1992 yılından sonra Türkiye’ye gelen Ahıska Türklerinin en çok yerleştiği şehirlerden birisinin Antalya olmasından ileri gelmektedir.

Çalışma, Sosyoloji biliminin metodolojik ilkeleri doğrultusunda ortaya koyulması bakımından Ahıska Türkleri açısından büyük önem taşımaktadır. Öncelikle bu halkın sürekli

¹⁰ Olieva A., (2012). *Ahıska Türkleri ve Temel Söz Varlığı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Prof.Dr. Hülya KASAPOĞLU ÇENGEL, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara, 144 s., YÖK No. 350233.

¹¹ Ramadanova S., (2014). *Antalya’da Yaşayan Ahıska Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Yrd.Doç.Dr. Gökhan V. KÖKTÜRK, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Antalya, 98 s., YÖK No. 399516.

göçe maruz bırakan sebepler ortaya konulmuş ve yaşadıkları ülkelerdeki sosyal ve kültürel farklılıklar, gördükleri baskılar ve yaşadıkları zorluklar dile getirilmiştir. Çalışmanın ortaya koymuş olduğu bir başka sonuç da sonradan anavatanlarına dönebilme şansını elde eden Ahıskalıların bir kısmının burada çeşitli sorunlarla karşılaştıklarını göstermesi bakımından önemlidir. Çalışmandan elde edilen sonuçlar, ana vatanlarına duydukları hasret nedeniyle her şeylerini geride bırakan ve Türkiye’de yeni bir hayat kurmayı hedefleyen Ahıskalıların ekonomik zorluklar altında zaman zaman ezildiklerini göstermektedir. Ancak görüldüğü üzere, yeni hayatlarında adım adan Ahıskalılar, eskiden beri kendilerine yakın hissettikleri Türkiye toplumuyla hızla kaynaşmakta ve bütünleşmektedirler. Ahıskalılar Türkiye’de her şeye rağmen çok mutlu olmuşlar ve çocukların gelecekleri için endişe etmekten kurtulmuşlardır.

11. Şakirova, Nigar (2014), *Azerbaycan Ahıska Türklerinin Dini Eğitimi ve Dini Hayatı Üzerine Bir İnceleme*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Prof.Dr. Ramazan BUYRUKÇU, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimler ABD, Isparta, 139 s., YÖK No. 369035.

Şakirova N. tezinde, Ahıska Türkeri’nin millî kimliği, Azerbaycan’da yaşayan Ahıskalıların din eğitimi ve dinî hayatını incelenmiştir. Ayrıca, Ahıska Türkeri’nin yaşadıkları, milli ve dinî mücadeleler hakkında kısa bir değerlendirmeye yer verilmiştir. Ahıska Türkeri’nin 1944 yılında maruz kaldıkları Orta Asya sürgünü sonucunda Azerbaycan’a gelişleri (1956-1960) ve günümüzde Azerbaycan’daki Ahıska Türkeri’nin sosyo-kültürel hayatında dinin rolü ele alınmıştır. Bu çalışma Azerbaycan’da bulunan Ahıska Türklerinin dinî eğitimi ve dinî hayatı hakkında da bilgiler vermektedir¹².

Görüldüğü gibi, N. Şakirova’nın yaptığı çalışmada Azerbaycan’da yaşayan Ahıska Türklerinin tarihinden ziyade, onların sosyo kültürel hayatları ele alınmıştır. Özellikle de vurgu dinî hayatlarına yapılmıştır. Bu çalışma, Ahıska Türklerinin yıllar boyu İslam dinini yaşadıklarını, ne maruz bırakıldıkları sürgünden evvel ve sürgünden sonra, hiçbir dış etkenin onları inancını değiştirmeye ikna edemediğini göstermektedir. Çalışmada Ahıska Türklerinin eğitim konuları da kaleme alınmış ve incelenmiştir. Görüyoruz ki, sürekli sürgüne uğrayan bu Türk halkı, hayatın tüm zorluklarına rağmen çocuklarını bir eğitim almaları için mücadele etmişlerdir. Yazar Azerbaycan’daki Ahıska Türkleri üzerine durmasına rağmen, diğer bölgelerde yaşayan Ahıskalıların da benzer bir durumda olduklarını söyleyebiliriz.

Sonuç

2002 yılından günümüze kadar Ahıskalı öğrenciler tarafından Ahıska Türkleri üzerine yazılan 19 çalışma tespit edilmiş ve incelenmiştir. Yapılan çalışmaların alanlarına bakıldığında ise dağılımın eşit olmadığı tespit edilmiştir. Genel olarak çalışmaların neredeyse tamamı sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalardır. Türk Dili ve Edebiyatı, Uluslararası İlişkiler gibi Anabilim Dalları ön plana çıkmaktadır. Tarih alanında sadece 3 çalışma yapılmıştır. Fen, Hukuk gibi pek çok alanda ise çalışmalar hiç yok.

Görüldüğü gibi Türkiye’de öğrenim gören Ahıskalı öğrencilerin Ahıska tarihi ve kültürü hakkında ortaya koymuş oldukları bilimsel çalışmalar henüz istenen düzeye

¹² Şakirova N., (2014). *Azerbaycan Ahıska Türklerinin Dini Eğitimi ve Dini Hayatı Üzerine Bir İnceleme*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Prof.Dr. Ramazan BUYRUKÇU, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimler ABD, Isparta, 139 s., YÖK No. 369035.

ulaşamamıştır. Bunda öğrenim gören öğrencilerin farklı alanlarda çalışmalar yapıyor olmasının da etkisi büyüktür. Ancak ortaya konulan bu az sayıdaki bilimsel çalışmanın dahi Ahıska tarihine ve kültürüne yapmış olduğu katkılar azımsanmayacak boyutlardadır. Öncelikle 73 senelik bir sürgün hayatından sonra yeni yeni toparlanmaya başlayan Ahıskalıların kendilerini ifade ettikleri bir platform hâlini alan bu çalışmalar neticesinde, onların öz kültürlerine ve dillerine olan bağlılıkları açık bir biçimde ortaya konulmuş, dünya Türklüğü ve bilhassa da bir parçası oldukları Anadolu Türklüğü ile olan benzerlikleri su yüzüne çıkartılmıştır. Bu çalışmalar sayesinde onların maruz bırakıldıkları sürgünler bir kez daha dünya kamuoyunun dikkatine sunulmuş, sözlü edebiyat mirasları kayıt altına alınmak suretiyle paha biçilemez bir kültür hizmetine imza atılmıştır. Diğer yandan sürgün öncesi ve sürgün sonrası dönemde Ahıskalıların sosyo-kültürel yaşamlarında beliren değişimlerin irdelenmesi sayesinde de göç sürgün felaketinin sosyolojik boyutları gözler önüne serilmiş, bu vesile ile Ahıska toplumunun çektiği sıkıntıların sona ermesi konusunda atılması gereken adımların önü açılmıştır. Büyük Türk milletinin bir ferdi olmakla her daim onur duyan ve Ahıska toplumunun içinden yetişen her öğrenci, kendi toplumunun sorunlarına ışık tutacak ve yaralarına merhem olacak çalışmalar yapmayı kendisine vazife edinmiştir.

Ancak, elde edilen veriler, Ahıska Türkleri ile ilgili disiplinler arası ve kapsamlı çalışmaların yapılması gerektiği gerçeğini de ortaya koymaktadır. Ahıska Türkleri üzerine yazılan bütün çalışmaları ele alan kapsamlı bir kitap çalışmasının yapılma zamanının geldiğini söyleyebiliriz. Bu çalışmanın Ahıska Türkleriyle ilgili nelerin yapıldığını ve ileriye dönük nelerin yapılması gerektiğini tam olarak ortaya koyacaktır.

Ekler:

Ahıskalı Öğrenciler Tarafından Ahıska Türkleri Üzerine Yazılan Tezler

Ek 1. Tarih

1. DADAYEV, Azad, (2013). *Osmanlı Devleti-Çarlık Rusya sınırında ve Sovyetlerin Sürgün Politikasında Ahıskalı Türkler*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Prof.Dr. İsmail S. ÜSTÜN, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, İstanbul, 155 s., YÖK No. 336274.
2. FEYZULLAYEV, Balabek (2003). *II. Dünya Harbinde Sürgüne Gönderilen Ahıska Türklerinin Tarihi (14 Kasım 1944 – Kasım 1991)*. Basılmamış Doktora Tezi, Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet SARAY, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 129 s., YÖK No. 140462.
3. OSMANOV, Gourban (2001). *Ahıska Türkleri (1908-1989)*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Prof.Dr. Ahmet ÖZGİRAY, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, İzmir, 200 s., YÖK No. 107484

Ek 2. Sosyoloji; Uluslararası İlişkiler; Din

1. AĞAOĞLU, Zeynettin, (2011). *Eski Sovyetler Birliği Cumhuriyetlerinden Türkiye'ye göç eden Ahıska Türklerinin göç koşulları ve sorunları. Yenibosna örneği*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Yrd.Doç.Dr. Nurcan ÖZGÜR BAKLACIOĞLU, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul, 152 s., YÖK No. 280034.

2. BAYRAKTAR, Rasim (2011). *Ahıskalı Türklerde Göçün Dinsel Yaşayışa Etkileri*, Basılmamış Doktora Tezi, Tez Danışmanı: Doç.Dr. Erkan PERŞEMBE, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Samsun, 169 s., YÖK No. 300498.
3. BİLYADZE, Rasul (2015). *Ahıska Sorununun Uluslar arası Arenaya Taşınması (1944-2013)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Yrd.Doç.Dr. Muharrem Hilmi ÖZEV, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslar arası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul, 102 s., YÖK No. 422268.
4. DAVRISHOVA, Nilüfer (2015). *Sovyetler Birliği'nin Sürgün Politikası ve Ahıska Türkleri Sürgünü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Yrd.Doç.Dr. İrfan ÇİFTÇİ, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ABD, İstanbul, 183 s., YÖK No. 422357.
5. HALİDOV, İslam (2011). *Ahıska Türklerinin Uluslararası Örgütler Nezdindeki Temasları*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Prof.Dr. Alaeddin YALÇINKAYA, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Sakarya, s. 115, YÖK No. 296101.
6. RAMADANOVA, Sabina, (2014). *Antalya'da Yaşayan Ahıska Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Yrd.Doç.Dr. Gökhan V. KÖKTÜRK, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Antalya, 98 s., YÖK No. 399516.
7. ŞAKİROĞLU, Rahim (2016). *Sosyal-kültürel ve dini yönleriyle Azerbaycan'ın Saatli iline bağlı Şirinbey köyü (Ahıska Türkleri Örneği)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Prof.Dr. Bünyamin SOLMAZ, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Konya, 151 s., YÖK No. 447876.
8. ŞAKİROVA, Nigar (2014). *Azerbaycan Ahıska Türklerinin Dini Eğitimi ve Dini Hayatı Üzerine Bir İnceleme*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Prof.Dr. Ramazan BUYRUKÇU, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri ABD, Isparta, 139 s., YÖK No. 369035.

Ek 3. Gazetecilik; Radyo-Televizyon

1. BAYRAMOV, Firiddin (2007). *Ahıska Türklerinin Anayurda Dönüş Mücadelesi ve Fergana Olaylarının Türk Medyasına Yansımaları*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Doç.Dr. Murat ÖZGEN, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, İstanbul, 117 s., YÖK No. 219716
2. FAİGOV, Orkhan (2015). *Ahıskalı Türklerin Türk Basınında Sunum Biçimi 1944 Ahıska Sürgünü, 1989 Fergana Faciası, 2004 Krosnodar Göçü ve 2010 Kırgızistan Çatışması Örnek Olayları*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Doç.Dr. Yusuf YURDİGÜL, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo-Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Erzurum, 192 s., YÖK No. 397664

3. ŞAKİROV, Rasim, (2004). *Ahıska Türkleri ve Ahıska Türkleri'nin Basında Yer Alışı*, Basılmamış Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Yrd.Doç.Dr. Ayşe KONCAVAR, Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo-Televizyon ve Sinema Bölümü, İstanbul, 62 s.
4. ŞAKİROV, Rüstem (2002). *Tarihte Ahıska Türkleri 'Garibim Gurbetlerde'*, Sanatta Yeterlilik, Tez Danışmanı: Prof.Dr. Semir ASLANYÜREK, Marmara üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul, 137 s., YÖK No. 121826.

Ek 4. Türk Dili ve Edebiyatı

1. DEVRİŞEVA, Fatima, (2006). *Ahıska Türkleri (Sözlü Kültür Bağlamında)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Prof.Dr. Hasan ÖZDEMİR, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara, 283 s., YÖK No. 186088.
2. DEVRİŞEVA, Fatima, (2010). *Kazakistan'da Ahıska Türklerinin Sosyal-Kültürel Yapılarındaki Değişmeler*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Prof.Dr. Ufuk TAVKUL, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Ankara, s. 254, YÖK No. 278498.
3. MAMMADOV, Rasim (2016). *Sürgünde Yaşayan Ahıska Türklerinin Folklor ve Etnografyası*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Doç.Dr. Ahmet Ali ASLAN, Ardahan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ardahan, 161 s., YÖK No. 456629.
4. OLİEVA, Alfira (2012). *Ahıska Türkleri ve Temel Söz Varlığı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Prof.Dr. Hülya KASAPOĞLU ÇENGEL, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara, 144 s., YÖK No. 350233.
5. RAGİBOVA, İlmira (2008). *Kırgızistan'da Yaşayan Ahıska Türklerinin Folkloru*, Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Doç. Dr. Zekeriya KARADAVUT, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halk Bilimi, Konya, s.153, YÖK No. 281797

Kaynakça

- Ağaoğlu, Z., (2011). *Eski Sovyetler Birliği Cumhuriyetlerinden Türkiye'ye göç eden Ahıska Türklerinin göç koşulları ve sorunları. Yenibosna örneği*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul, 152 s., YÖK No. 280034
- Bayramov, F., (2007). *Ahıska Türklerinin Anayurda Dönüş Mücadelesi ve Fergana Olaylarının Türk Medyasına Yansımaları*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul, 117 s., YÖK No. 219716
- Buntürk, S., (2007). *Rus Türk Mücadelesi'nde Ahıska Türkleri*, Berikan Yayınevi, Ankara, 462 s.
- Dadayev, A., (2013), *Osmanlı Devleti-Çarlık Rusya sınırında ve Sovyetlerin Sürgün*

Politikasında Ahıskalı Türkler, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul, 155 s., YÖK No. 336274.

Devrisheva, F., (2006). *Ahıska Türkleri (Sözlü Kültür Bağlamında)*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi) Ankara, 283 s., YÖK No. 186088.

Devrisheva, F., (2010). *Kazakistan'da Ahıska Türklerinin Sosyal-Kültürel Yapılarındaki Değişmeler*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi) Ankara, s. 254, YÖK No. 278498.

Faigov, O., (2015). *Ahıskalı Türklerin Türk Basınında Sunum Biçimi 1944 Ahıska Sürgünü, 1989 Fergana Faciası, 2004 Krosnodar Göçü ve 2010 Kırgızistan Çatışması Örnek Olayları*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo-Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi) Erzurum, 192 s., YÖK No. 397664

Halidov, İ., (2011). *Ahıska Türklerinin Uluslararası Örgütler Nezdindeki Temasları*, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi) Sakarya, s. 115, YÖK No. 296101.

Olieva, A., (2012). *Ahıska Türkleri ve Temel Söz Varlığı*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi) Ankara, 144 s., YÖK No. 350233.

Ragibova, İ., (2008). *Kırgızistan'da Yaşayan Ahıska Türklerinin Folkloru*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halk Bilimi (Yüksek Lisans Tezi) Konya, s.153, YÖK No. 281797

Ramadanova, S., (2014). *Antalya'da Yaşayan Ahıska Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı*, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi) Antalya, 98 s., YÖK No. 399516.

Şakirov, R., (2004). *Ahıska Türkleri ve Ahıska Türkleri'nin Basında Yer Alışı*, Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo-Televizyon ve Sinema Bölümü (Lisans Tezi), İstanbul, 62 s.

Şakirova, N., (2014). *Azerbaycan Ahıska Türklerinin Dini Eğitimi ve Dini Hayatı Üzerine Bir İnceleme*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri ABD (Yüksek Lisans Tezi) Isparta, 139 s., YÖK No. 369035. YÖK Ulusal Tez Merkezi: <http://tez.yok.gov.tr>

Zeyrek, Y., (2006). *Ahıska Araştırmaları*, Kozan Ofset Yayınları, 352 s. Ankara.